



24.9x32.29	1	3	עמוד	שבת - מקור ראשון	10/2023	87877549-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

פרשתבראשית

הניצוץ שבלב

נפלאות הבריאה ומעללי ההיסטוריה הן דרכים מוכרות לאמונה בה, אבל רוב בני האדם מגיעים אליה דווקא מתוך תחושה פנימית

/ נתנאל אלינסון /



איור: מנחם הלבפשט

▲ אחת לאיזה זמן, אני וילדיי אהבים לפתוח את הטלס' קופ הביתי שלנו ולצפות בכוכבים; בטבעות של שבתאי, בצבירי כוכבים ובגלקסיות רחוקות.

עבורי, התבוננות במרחבי היקום האינסופי היא שיעור באמונה. כש-רואים עד כמה היקום עמוק ואינסופי, עד כמה אזורי ביקום שהיו נראים שחורים הופכים לפתע מלאי גלקסיות, מבינים עד כמה אנחנו קטנים, בסדרי גודל שהמוח בכלל לא יכול לתפוס. אמונה כזו, שמגיעה מתוך התבוננות בפלאי הבריאה – בין אם אלו גלקסיות רחוקות, התאמה מופלאה של צמחים וחיות בג'ונגל, או היכרות עם החיות שבמעמקי האוקיינוס – מוגדרת בשם הקוד המופיע בקידוש של שבת: "זכר למעשה בראשית".

את סוג האמונה הזה היטיב לנסח הרמב"ם:

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול... כמו שאמר דוד "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך, מה אנוש כי תזכרנו" (יסודי התורה ב, ב). אבל מה שמעניין הוא שלא רק שסוג האמונה הזה אינו היחיד, הוא גם הכי פחות נפוץ.

מסע בזמן

הסתכלות ביקום היא לא רק מסע במרחב אינסופי, אלא גם מסע בזמן. כשאנחנו מתבוננים רחוק אנחנו למעשה רואים אור שיצא מגלקסיות רחוקות לפני מיליוני ומיליארדי שנים. צפייה בהן היא למעשה מבט אחורה בזמן, לתקופת ראשית הבריאה והתהוות היקום. מאז עלייתן של תורת היחסות ותורת הקוונטים בחקר היקום, אנחנו יודעים שעם בריאת היקום לא נולד רק החור, אלא נולדו גם המרחב, הזמן והאנרגיה. כל אלו שזורים יחד זה בזה, ומשפיעים אלו על אלו בדרכים מרתקות. התהוותם של ארבעת מרחבי היסוד הללו רמוזה כבר בפסוקים הראשונים של פרשת בראשית:

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחָשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי אוֹר.

"בראשית" – זוהי בריאת הזמן; "השמים" – בריאת המרחב; "הארץ" – בריאת המסה. "האור" – האנרגיה. יחד עם האמירה "יהי אור", החלה אותה התפרצות אנרגיה אדירה שאיתה נבראו ברזומנית, המרחב, הזמן והחומר. כך מראה המדע, וכך רמזו כל כך יפה בפסוקי הראשית של הספר.

אבל נדמה שרוב בני האדם אינם מגיעים לאמונה באלוהים מתוך התבוננות במעשי הטבע, אלא דווקא מסיבות אחרות. סוג האמונה הבא בתור הוא האמונה ההיסטורית. אמונה זו איננה באה מתוך פליאה מול מסתרי הטבע, אלא דווקא מתוך התבוננות במהלכים שמתרחשים במציאות האנושית. בהקשר היהודי, למשל, זוהי התבוננות בפלא ששמו עם ישראל, דרך החתחתים שהוא עבר בהיסטוריה האנושית, והישרדותו ושגשוגו למרות הכול.

יש לי חבר טוב שזו הייתה דרכו אל היהדות והתורה. הוא החל ללמוד היסטוריה יהודית, וככל שהעמיק בקורות העם הזה, כך החיבור שלו אל התורה ומצוותיה גדל מאוד. גם האמונה הזאת מופיעה בקידוש של שבת, בשם הקוד "זכר ליציאת מצרים".

כשהנשמה מאירה

אבל גם האמונה ההיסטורית היא לא הסיבה המרכזית שבי עקבותיה אנשים מתקרבים לאמונה. רוב האנשים מתחברים לאלוהים מתוך תחושה אישית חזקה, מאיזושהי תפילה פנימית שפשוט באה משומקום; מתוך שמחה או מצוקה, או סתם איזה

רגע של תחושה חזקה שקיים משהו מעבר.

נדמה לי שמעטים הם האנשים שלא האמינו, ולפתע מתחילים להאמין באל מתוך צפייה בטלסקופ או גילוי מין חדש של צפרדע באמי-זונס. מעטים גם אלו שחוקרים בצורה יסודית את ההיסטוריה ומתוך כך הופכים למאמינים. זה קיים, כמובן, אבל רוב מוחלט של מי שהופך למאמיני מין מגיע לשם מתוך החיים עצמם. כשאתה מחובר למכשירים בבית חוץ-ליים; כשאת עומדת בסלון ביום חולין רגיל ולפתע מציף אותך איזה אור פנימי; כשאתה לומד משהו קטן ולי-פתע מוצף בתחושה של היי, הנשמה שלי כבר מכירה את זה.

על פי חז"ל, אברהם אבינו היה מאמין מהסוג הראשון. המדרש מספר שהוא הגיע לאמונה באלוהים מתוך התבוננות עמוקה בשמש ובירח, בעינים וברוח. אברהם הוא המאמין שמי תוך הטבע.

לתצורה של האמונה ההיסטורית שייכות דמויות רבות לאורך ההיסטוריה היהודית, שפיעמה בהן הרוח שרואה את המציאות מתוך הפרספקטיבה הלאומית הרחבה. הרצל, למשל, שב אל חיק היהדות מסיבה זו ("הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים", אמר בקונגרס הציוני הראשון).

אבל כאמור, הרוב המוחלט של בני האדם מתחבר לאלוהים מתוך מפגש אישי פנימי עם תורות שפונות אל

נבכי נפש האדם והיבוסיה, ומרגישות את הניצוץ הפנימי ולא דווקא את הלאומי או האוניברסלי.

ההפסדה של פרשת בראשית היא מספר ישעיהו פרק מב. שלושת הפסוקים הראשונים שלה מביאים את שלושת סוגי האמונה הללו, בזו אחר זו: "כֹּה אָמַר הָאֱלֹהִים ה' בְּנֵי הַשָּׁמַיִם וְנֹטְתֵיהֶם רָקַע הָאָרֶץ וְצָאצְאֶיהָ" – אמונת בראשית מהתבוננות בבריאה; "אֲנִי ה' קְרָאתֶיהֶם בְּצִדְקָה וְאֶחָזֵק בְּיָדָהּ וְאֶתְנַתְּנָה לְבְרִית עִם לְאוּרִי גֵוִים" – אמונת יציאת מצרים ההיסטורית, הברית שכתר אלוהים עם ישראל. "לְפָקֶךָ עֵינַיִם עֲרוּרֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגַּר אֲסִיר מְבֵית כְּלָא יִשְׁבִי חֶשֶׁךְ" – האמונה האישית מתוך המפגש עם מי שמלווה את האדם ברגעי שברו.

התורה שורת לנו קו בין שלוש התחנות שבהן תופיע כל אמונה: בעשרה מאמרות נברא העולם (אמונת בראשית), בעשר מכות יצאו ישראל ממצרים (האמונה ההיסטורית), ובעשר הדיברות ירדה הכרת האלוהות האישית לכל אחד מישראל. וטוב לו לאדם שימתח גם בחייו קו בין שלושתן. ●

נתנאל אלינסון הוא ראש מיזם תנ"ך ישראל